

Nietzsche'de Eleştirinin Bir Formu Olarak Üslup

Style as a Form of Criticism in Nietzsche

İBRAHİM GÜNAYDIN

Mimar Sinan Fine Arts University

Received: 28.03.2022 | Accepted: 27.06.2022

Abstract: For Nietzsche, style is not only a tool for expressing critical thought but also a substantial part of this thought. In this study, firstly, the views of some thinkers on Nietzsche's style will be tried to be critically conveyed. Afterward, his style will be examined through Nietzsche's idea of perspectivism. Subsequently, some prominent ideas in Nietzsche's existentialism will be expressed. As a matter of fact, the style in Nietzsche presents himself as an act of critical existential consciousness. At the end of the article, it will be tried to show that the style itself, as a form of criticism, is actually the affirmation of life in Nietzsche's thought.

Keywords: Nietzsche, style, criticism, existentialism, perspectivism.

Aynı zamanda üslup sanatım hakkında da genel bir söz söyleyeceğim. Üslup denilen her şey, bir durumu, bir duygunun içsel gerilimini, bu işaretlerin temposu da dahil olmak üzere, işaretler aracılığıyla iletmek anlamına gelir. Benim durumumda birinin içsel durumların çokluğunun olağanüstü olduğunu düşünürsek, bu durumumu ortaya koyan birçok üslup olasılığı vardır; o kadar ki bir insanın şimdiye kadar sahip olduğu en çeşitli üslup sanatına sahibim. (Nietzsche, 1992, Fragman 4)

Giriş

Nietzsche, aforizma ve şiir olmak üzere felsefeye iki ifade aracı kazandırır. Bu durum yeni bir felsefe anlayışını imlerken düşünürün ve düşünce- nin yeni bir imgesine de işaret eder. İdealize edilmiş bilginin ve orada bir yerlerde durup bekleyen bir hakikat keşfinin yerine, yorumlamayı ve değerlendirmeyi koyan bu yeni felsefi düşünce kendi coğrafyasında kendisine kadar gelen ve yaşamı olduğu kadar insanı da sınırlandırıp donuklaştıran ve böylece her ikisini de hiçliğe iterek onların yok oluşunu sağlayan tüm sistem ve değerlerin eleştirisi üzerine kurulur (Deleuze, 2016, s. 23-8). Bu eleştiri geleneksel felsefe eleştirisi olarak ortaya çıktığı gibi bazen Aydınlanma düşüncesi ve onun dayattığı rasyonalizme, bazen de Hıristiyanlığa yönelik olabilir (Badiou, 2019, s. 85-9). Baştan sona eleştiri üzerine kurulu bir felsefe icra eden Nietzsche'nin tartışmaya, dolayısıyla da farklı yorumlara açık olan üslubu, onun kendine has eleştirel düşüncesinde bizzat eleştirinin farklı bir formu olarak sunulur. Diğer bir deyişle düşüncenin dile getirilişinde kullanılan yazma biçimi olarak üslup, metaforik, aforistik, fragmanter gibi kendisine dair dile getirilen bütün yorumlarla birlikte esasen Nietzsche'nin eleştirel düşüncesinin tamamlayıcı bir unsurudur. Bu şu anlama gelir, üslup ortaya konulan düşüncenin dile getirilişinde sadece bir araç değil, aynı zamanda ilgili eleştirel düşüncenin somut olarak ortaya konuluşudur. Burada söz konusu olan eleştiri şu düşünceye dairdir: Felsefi olanın dile getirilişinde ortaya konulan yazma biçimi felsefi olanın kendi niteliklerini yansıtmalıdır. Bu bağlamda Nietzsche'ye göre bir tasarımdan veya önermeden ötekine geçmek, mantıksal ölçümler üzerinden çıkarımlar yapmak, mantıksal yolla ilerlemeyi olmazsa olmaz bir ilke olarak görüp bu ilkeler üzerinden sonuçlara ulaşmak felsefi olanın dile getirilişinde uyulması gereken bir yazma biçimi değildir. Nietzsche bu düşüncesini eserlerini yazarken sergilemiş olduğu üslup çeşitliliğinde ortaya koyar. Yukarıda Deleuze'un de işa-

ret ettiği gibi bu durum felsefi olana yeni bir bakış açısı getirmeye çalışmanın somut bir örneğidir.

Nietzsche'nin üslubu Kaufmann, Kofman, Heidegger, Derrida ve Danto gibi şahsiyetler tarafından ele alınmıştır. Bu düşünürlerin her biri onun üslubuna farklı açılardan yaklaşmışlardır. Bazıları onun üslubunu metaforik tarzda bulurken bazıları aforistik olanın onun üslubunu nitelemede daha ilksel bir nitelik arz ettiğini düşünür. Diğer bazıları onun yazma biçiminin felsefi ve edebi bir karışım içerdiğini ve bu iki niteliğin onun yazılarında ayrılmaz bir yer edindiğinin altını çizer. Bazı yorumcular hakikatin kendisini koruyan üslubun Nietzsche'de olmadığını, onun üslubunun esasen birden fazla çeşitli üsluplar arasında bir aralıkta olduğunu söyler.

Bu çalışmada ilk olarak bu gibi düşünürlerin Nietzsche'nin üslubuna dair görüşleri eleştirel bir şekilde aktarılmaya çalışılacaktır. Sonrasında Nietzsche'nin "Her görüş, birçok olası yorum arasında sadece biridir" (Nietzsche, 1968, s. 267) anlayışı üzerine şekillenen perspektivizm fikri üzerinden onun üslubunun durmuş olduğu yer tespit edilmeye çalışılacaktır. Akabinde Kaufmann'a referansla Nietzsche'nin varoluşçuluğunda bazı öne çıkan fikirler dile getirilecektir. Nitekim anlaşıldığı kadarıyla eleştiri bağlamında Nietzsche'de üslup ile varoluş arasında bir bağlantı vardır. Aynı zamanda varoluşçuluk gibi üslubu da vücuda getirip besleyen şey eleştirinin kendisi gibi durmaktadır. Nitekim bu yazıda belirtilmeye gayret edileceği üzere Nietzsche'de üslup, salt araçsallığından sıyrılarak eleştiri formunda bir varoluş biçimi olarak ortaya konulmaktadır. Tam bu bağlamda öyle görülüyor ki Nietzsche'de üslup eleştirel varoluşçu bilincin bir eylemi olarak kendisini sunmaktadır. Makalenin sonlarına doğru Nietzsche'de varoluşun, yaşamı *Evetleyen* eylemlerin yaşamın içine dahil edilmesiyle ortaya çıktığı ve eleştirinin bir formu olarak üslubun da bu yaşamı *Evetleme* eylemlerinden biri olduğu ve böylece çok üsluplu olmanın kendisinin de bir nevi varoluşçu bir evrende ortaya çıktığı gösterilmeye çalışılacaktır.

1. Nietzsche'nin Üslubuna Dair Bazı Yorumlar

Edebiyat eleştirmeni ve şair Thomas S. Eliot (1888-1965), Abraham Wolf (1876-1948) tarafından kaleme alınan *The Philosophy of Nietzsche* adlı esere dair bir kritik yazısı kaleme almış ve bu yazısında Nietzsche'nin üslubuna değinmiştir. Eliot, Nietzsche'nin üslubunun edebi ve felsefi olmak

üzere iki özelliğine dikkat çektikten sonra bu ikisinin de birbirinden ayıramayacak ölçekte iç içe geçtiğinin altını çizer. Ayrıca Eliot, Nietzsche'nin düşüncesinden edebi özellikler alınrsa onun düşüncesinin buharlaşacağını iddia eder (Eliot, 1916, s. 426). Eliot, bu ifadeleriyle Nietzsche'nin bir taraftan edebiyatı yüksek biri olduğunu vurgularken diğer taraftan filozof kimliğine gönderme yapar. Onun üslubunun gerçekte bu iki disiplin üzerinden inşa edildiğini söylemek ister. Böylelikle ona göre Nietzsche, felsefi-edebi bir karakter üzerinden şekillenen çok çeşitli bir üsluba sahiptir.

Crane Brinton (1898-1968) 1948 yılında yayımladığı *Nietzsche* adlı eserinin "Nietzsche-In-Himself" isimli bölümünde Nietzsche'nin metaforik anlatımının yanında çok çeşitli fikirler içeren aforizmaya dayalı üslubuna dikkatleri çeker. Bu aforistik üslubun, anlattığı şeyler bakımından düzenli olmadığını; diğer bir deyişle içerikleri açısından bir sisteme indirgenmesinin zor olduğunu altını çizer. Ayrıca onun yazılarında yer alan bu aforistik yazı biçimini çok yönlü mizacının bir yansıması olarak görür (Brinton, 1948, s. 167). Bakıldığında Brinton da Eliot gibi Nietzsche'nin üslup farklılığına dikkatleri çekmek ister. Brinton'a göre bu üslup kendi zemininde, metaforu ve asıl olarak aforizmayı barındırmasıyla metaforik ve aforistik niteliğe sahiptir. Ama aynı zamanda ona göre bu üslubun ilettiği mesaj da bilim, sanat, ahlak, tarih, psikoloji, din, kendini bilmek, karşındakini tanımak gibi konulara sahip olmasından dolayı son derece felsefi içeriklidir. Dolayısıyla onun eserleri bir taraftan edebi diğer taraftan felsefidir ve bu farklılık Nietzsche'nin üslubuna yansır. Gerek Eliot'da gerekse Brinton'da görülen şey Nietzsche'nin üslubunun belli bir kalıba indirgenmesinin zorluğudur. Peki acaba Nietzsche'nin bir kalıba indirgenmemesi, onun düşüncesinin bir bütünlüğe sahip olmadığını gösterir mi? Diğer bir ifadeyle Nietzsche'nin ortaya koymaya çalıştığı felsefi düşüncesinde, tutarlılığın bir göstergesi olarak gösterilen düşünsel bütünsellik yok mudur? Nietzsche, *The Case of Wagner: A Musician's Problem* [Wagner Olayı: Bir Müzisyenin Sorunu] adlı yazısının 7. bölümünde bütün ve onun parçası üzerine şu ifadeleri kullanır:

Edebiyatta çöküş [decadence] nasıl karakterize edilir? Şu gerçekte: yaşam kendinde artık bütünü canlandırmamaktadır. Sözcükler baskın hale gelir ve ait oldukları cümleden dışarı fırlarlar, cümlelerin kendileri sınırlarını aşar ve tüm sayfanın anlamını gizler ve sayfa da bütünün pahasına canlılık kazanır. Bütün artık bir bütün değildir (Nietzsche, 1911, s. 33).

Burada Nietzsche tarafından ifade edilen şey, bütünden ayrılıp ve ayrıldığı bütüne rağmen kendini ön plana atmak isteyen her parçanın bir çöküşün belirteci olduğudur. Bu bağlamda Nietzsche'ye göre bilim, tarih, sanat gibi birçok farklı alanda düşünsel ve derinlikli bir yapının kendisi olmakla beraber metaforik ve aforistik nitelikleri de içinde barındıran ve böylece hem edebi hem de felsefi olandan paye alan şey, görünüşteki tüm farklılıklarına rağmen aslında bütünsel bir yapının kendisini temsil eder. Yine bu bağlamda dışarıdan bir gözle bakıldığında onun üslubundaki çok çeşitlilik aslında bütünsel olan bir yapıya gönderimin dışavurumudur. Başka bir deyişle Nietzsche, yazmış olduğu eserlerde de görüldüğü üzere edebi ve felsefi olanın iç içe geçmiş olduğu bir üslupta bütün olan şeyin ortaya çıktığını göstermeye çalışır.

Diğer taraftan Eliot'ın yukarıdaki ifadeleri onun, Nietzsche'nin üslubunu bir araç olarak gördüğü kanısını uyandırmaktadır. Nitekim ilgili yazısında dile getirdiği gibi, Nietzsche'nin düşüncesi edebi özelliklerinden arındırıldığında buharlaşan bir felsefedir. Dolayısıyla Eliot'a göre Nietzsche, düşüncesinin buharlaşmaması adına üslubunu çeşitlendirmiştir. Eliot gibi Brinton için de üslup, düşüncenin dile getirilişinde kullanılan bir yazı biçiminden ötesi değildir. Halbuki bakıldığında Nietzsche'nin üslubu ortaya konulan düşüncenin dile getirilişinde salt bir araç olmanın ötesindedir. Nitekim Nietzsche'de üslup, bütünsel bir düşüncenin iz düşümüdür. Dolayısıyla üslup, onun eleştirel düşüncesinin somut bir formu olarak ortaya çıkar ve onun bütünseli amaçlayan düşüncesinin tamamlayıcı bir ögesine dönüşür. Bu bağlamda Nietzsche'de üslup ereksel bir niteliğe sahiptir.

Walter Kaufmann (1921-1980), *Nietzsche: Philosopher, Psychologist, Antichrist* adlı eserinin "Nietzsche's Method" isimli bölümünde Nietzsche'nin üslubuna dair birtakım analizler yapar. Kaufmann bu analizlere geçmeden evvel Nietzsche'nin eserlerini tasnif işine koyulur. O, Nietzsche'nin ölümünden sonra geriyeye bıraktığı materyali üç kısma ayırır:

1- Nietzsche'nin tamamladığı, ancak yayımcılarla görüşmesine rağmen hastalığından dolayı yayımlayamadığı kitaplar: *Antichrist* [Deccal], *Ecce Homo*, *Nietzsche Contra Wagner* [Nietzsche Wagner'e Karşı],

2- Basel Üniversitesi'nde eski Yunanlılara ilişkin verdiği ders notları,

3- Bitmemiş denemeler, uzun kesintisiz pasajlar, Alplerde yürürken aldığı notlar, karalamalar, henüz yazılmamış ancak projelendirilmiş çalışmaların ana hatlarını içeren yığınla parça halinde notlar.

Kaufmann bu son kısmı da ikiye ayırır:

- a) Hiçbir zaman yayımlanmış bir çalışmaya girmemiş notlar,
- b) Kullanıma sokulan ve geliştirilen notlar.

Kaufmann, Nietzsche'nin *The Will To Power* [Güç İstemi] isimli eserinin de içinde bulunduğu bu son kısmın ikinci kısmını, bitmiş kitapların daha iyi anlaşılması için arka plan materyali olarak görür. O Nietzsche'nin yazmış olduğu şeylere dair böyle bir tasnif yaptıktan sonra, Nietzsche'nin yazılarını okumanın diğer düşünürlere nispeten daha kolay olduğunu ancak onun daha zor anlaşıldığının altını çizer. Bunun yanında onun fikirlerinin tutarlı bir yapıya sahip olduğunu belirtir. Ona göre Nietzsche'nin aforizmaları eninde sonunda bütünsel bir yapıya hizmet eder. Diğer bir ifadeyle Kaufmann, monadolojik olarak görmediği aforizmaları Nietzsche'nin üslubunun merkezine yerleştirir ve burada bütünlüklü bir felsefenin yattığını iddia eder (Kaufmann, 1974, ss. 70-4).

Kaufmann, Eliot ve Brinton'ın aksine Nietzsche'yi bütünlüğe sahip bir felsefeci olarak görür. Bu bağlamda Kaufmann için, Nietzsche'nin üslubu bütünsel bir yapıya hizmet eder. Ancak onun için üslup, bu yapıya hizmet ederken kendisini bu yapının dışında bırakarak sadece araçsal niteliğiyle var olur. Nitekim o, Nietzsche'de çeşitli üsluplarının olduğunu düşünmez ya da en azından onun asıl üslubunun aforistik tarzda olduğu görüşündedir. Böylelikle onun yazım tarzını tek tip bir biçime indirgemeye çalışır. Halbuki Nietzsche'de üslup, hakikat temsilciliğine savunarak kendisi hariç her şeyi olumsuz anlamda mahkûm eden sistemlerin her şeyde olduğu gibi yazı biçiminde de ortaya koyduğu tek düzeliğin karşısında kendisini konumlandıran eleştirel varoluşçu bilincin bir eylemidir. Bundan dolayı Nietzsche'nin üslubu tabiatı itibarıyla tek tip olmak istemez. Onun üslubu çeşitlenmek isteyerek, hep aynı biçimde sürüp giden, aynı biçimde yinelenip kendisini değişimin içine sokmak istemeyen üslupların karşısında yer alır. Dolayısıyla Nietzsche'de üslup, bir nevi tekdüze devam edegelen üsluplara karşı çeşitlenerek kendisini, onun bütünsel düşüncesinin merkezinde yer alan eleştirinin bir parçası olarak ortaya koyar.

Sarah Kofman (1934-1994) *Nietzsche Et La Métaphore* adlı eserinin “Écriture, Lecture” şeklindeki 7. bölümünün “Le Malentendu” isimli 3. kısmında Nietzsche'nin üslubuna dair şöyle bir ifade kullanır: “Le style métaphorique est aristocratique” [Metaforik üslup aristokrattır]. Kofman, bu ifadeyle Nietzsche'nin yazılarında görülen metaforik üslubun belli bir kesime hitap ettiğini iddia eder. Ona göre bu kesim İsa'nın havarilerinden ziyade Dionysos'un ikna etmek için ispata gerek duymadığı müritleridir. Aynı zamanda ona göre metaforik üslup, yalnızca sizi duyabilen insanlara karşı bir hitap olmasıyla aristokrattır. Dolayısıyla aynı türden olan insanlar bu üslubu anlayabilir. Bu hitap aynı zamanda sürü insanlarını pis kokulu, gereksiz olmalarıyla dışladığı için de aristokrattır. Bundan dolayı onların bu hitabı anlaması da beklenmez. Aristokratik üslup, kirlenme korkusuyla mesafesini nasıl koruyacağını bilir. Yine ona göre metaforik üslup gibi aforistik üslup da son derece yüksek bir sanatla donanmış bir okumayı gerektirerek sürü insanını dışladığı için aristokratiktir. Bundan dolayı bu üslup çeşidi de yalnızca aynı inceliğe sahip topluluk tarafından anlaşılacak ister. Dolayısıyla aforizma zayıf zihinlere karşı bir önlemdir. Diğer bir deyişle aforizma metafor gibi üçüncü kulağın sahipleri tarafından anlaşılır ve devrimci fikirlerin ifade edilmesini sağlar. Diğer taraftan Kofman'a göre metaforik ve aforistik üslup kesin, belirlenmiş bir anlam içerdiğini iddia eden kapalı bir bütün olarak kitabın geleneksel kategorilerini yok eder. Yine bu özelliklere sahip olan bir üslup süreksiz karakteriyle anlamı yayar, yorumların çoğulculuğunu ve yenilenmesini gerektirir. Bu üslupta devinim dışındaki her şey ölümlüdür (Kofman, 1972, ss. 163-68).

Bakıldığında Kofman'a göre Nietzsche'nin üslubu çeşitlilik arz eder: metaforik ve aforistik olmasıyla çeşitli öğeleri kendisinde barındırır. Yukarıdaki diğer düşünürler gibi ona göre de Nietzsche'nin üslubu bir taraftan edebi olanı yansıtırken diğer taraftan felsefi bir zemin üzerinden hareket eder. Ancak belirtmek gerekir ki ona göre felsefi bir zemin üzerinden doğan şey, edebi olanla karışarak kendisini benzerlerinden daha seçkin kılar. Ayrıca Kofman, Kaufmann'ın aksine Nietzsche düşüncesinin bütünsel bir yapı arz etmediğini, bunun yerine onun düşüncesinin sürekli olarak radikal bir biçimde yayıldığını ifade eder.

Acaba Kofman'ın Nietzsche'nin üslubunda ortaya koyduğu bu aristokratik niteleme, Nietzsche'de sadece soylu olanları aynı kümeye toplamak,

diğer bir deyişle sıradan olanı kümenin dışına atarak sıradanlığın önüne geçmek için midir? Yoksa Nietzsche’de bu sıradanlığın ötesinde bir başka niyet de aramak söz konusu olabilir mi? Yukarıda da ifade edildiği gibi üslubuyla bir bütün olan Nietzsche düşüncesi edebi ve felsefi olanla sarmalanarak varlığın yekpareliğine gönderimde bulunur. O zaman öyle görülüyor ki Kofman’ın Nietzsche’nin üslubu hakkında dile getirmiş olduğu daha üst perdeden konuşma biçimindeki aristokratik nitelme, Nietzsche’ye göre bir gerekliliktir. Diğer türlü ide olanın bütünselliğini parçacı bir zihinle dile getirmekten öteye geçmeyecektir. Bu da varlığın bütünsel bir perspektifle sunulmasına ters olacaktır. Böylelikle üslup Kofman’ın iddiasının aksine bütünü ortaya koyan bir parça şeklinde kendisini var ederek kendindeki erekselliği gerçekleştirir.

Heidegger’e göre Nietzsche, sistematik felsefe yapan tüm kişilere karşı güvensizliğini açıkça dile getiren birisidir. Bundan dolayı ona göre Nietzsche, varlıkların tüm bilgisinden oluşan bir sistem ve dolayısıyla sistematik bir ana eser üretmiş değildir. Heidegger’e göre Descartes: *İlk Felsefe Üzerine Meditasyonlar* [Meditationes de prima philosophia] (1641), Kant: *Saf Akıl Eleştirisi* [Kritik der reinen Vernunft] (1781), Hegel: *Tinin Fenomenolojisi* [Phänomenologie des Geistes], Schelling: *İnsan Özgürlüğünün Özüne Yönelik Felsefi Araştırmalar* [Philosophische Untersuchungen über das Wesen der menschlichen Freiheit] gibi birtakım eserler büyük sistematik eserlerdir. Nietzsche ise bunlara benzer sistematik bir eser meydana getirmiş değildir. Diğer taraftan Heidegger, Nietzsche’nin sağlığında yayımlanmış yapıtlar üzerinde durmak yerine ölümünden sonra yayımlanan *Güç İstemi* kitabına odaklanır. Heidegger’e göre bu kitap yalnızca Nietzsche’nin kendisinin yazdıklarını içerir. Ona göre bu kitapta yer alan farklı yıllara ait yazıların düzenlendiği en genel yapısal plan bile Nietzsche’nin kendisi tarafından çizilmiştir. Bundan dolayı Heidegger, Nietzsche’nin biricik düşüncesini düşünme girişimi için diğer yazmış olduğu eserlerden ziyade, *Güç İstemi*’nin yeterli olduğu görüşündedir. Bu arada Heidegger’e göre *Güç İstemi* de sistematik bir eser değildir. Zaten *Güç İstemi*’nin böyle bir eser olduğunu iddia etmek bizatihi kitabın özüne ve düşünce türüne de aykırıdır. Diğer taraftan *Güç İstemi*, içinde birtakım pasajlar barındırır. Bu pasajların içinde Nietzsche’nin güç istemi düşüncesinin tamamının karşılaştığı ve kendi tu-

tarlılığı içinde ifade edildiği pasajlar da vardır. Heidegger'e göre bunlar bütünsel bir düşüncenin kendisine atıfta bulunduğu için asıl olarak fragman şeklinde adlandırılmaz. Ancak yine de onun açısından bu adlandırma sürdürülürse, o zaman bu bireysel pasajların yalnızca içerik olarak değil, her şeyden önce iç biçimlerine ve kapsamına göre, düşüncenin toplama gücüne ve parlaklığına göre ve düşüncenin derinliğine göre birleştiğine veya ayrıldığına dikkat etmek gerekir. Böylelikle Heidegger'e göre bütünsel düşünce bozulmamış olur (Heidegger, 1991, ss. 10-4).

Anlaşıldığı kadarıyla Heidegger, Nietzsche'nin düşüncesini yekpare olarak bulur. Üslubunu da bu bağlamda değerlendirir. Heidegger onun üslubuna aforistik ya da metaforik nitelik atfetmez. O, fragmanter nitelik atfetse de bu fragmanter nitelik parçacı bir düşünceye gönderimde bulunmaz; bilakis ona göre Nietzsche'nin düşüncesi bütünlüklü bir yapıyı gösterir. Buradaki fragmanter durum ise *Güç İstemi*'nin içindeki bireysel pasajlardan ileri gelir. Ancak bu bireysel pasajlar da son kertede bütünsel bir bakış açısıyla değerlendirilmelidir. Heidegger'in Nietzsche'nin üslubuna dair bu ifadeleri onu Eliot, Brinton ve Kofman'dan uzaklaştırırken Kaufmann'a bir açıdan yaklaştırır. Bu ilk üç düşünürden uzaklaştığı nokta Nietzsche'deki edebi edimin felsefi edimle iç içe geçmemiş olduğuna işaret etmesidir. Bu iddiasıyla Kaufmann'a da uzaklaşır. Ancak Heidegger, Kaufmann'la Nietzsche'de bütünsel bir düşüncenin olduğunu söylemesiyle aynı paralel çizgide buluşur. Diğer taraftan Heidegger, Nietzsche'nin üslubunda çok çeşitlilik görmez. Evet, bir üslup vardır. Bu da bütünsel bir düşünceyi göstermesiyle fragmanter tarzdadır. Dolayısıyla Heidegger için Nietzsche'de üslup, eleştirel düşüncesinin tamamlayıcı bir unsuru olarak gözükmemektedir.

J. Derrida (1930-2004), Nietzsche'nin yazım biçimine dair kaleme aldığı *Spurs: Nietzsche's Styles* adlı eserinin "Abysses of Truth" isimli bölümünde, Nietzsche'nin elyazmaları içinde bulunmuş "Şemsiyemi Unuttum" [ich habe meinen regenschirm vergessen] tümcesi üzerinden onun yazım biçimine; en azından Nietzsche'nin *Güç İstemi* adıyla yayımlanan notlar seçkinde ortaya çıkan biçime dair bazı açıklamalar getirir. Derrida ilgili bölümde, "Şemsiyemi Unuttum" tümcesinin içsel ve dışsal bağlamdan uzak olduğunun altını çizer. Çünkü, ona göre bu tümce, kendini üreten çevreden, Nietzsche'nin niyetinden ve kastettiği anlamdan artık bağımsızdır

(Derrida, 1979, s. 125). Derrida, *Güç İstemi*'ndeki tümcelerin de bu tümce gibi içsel ve dışsal bağlamdan uzak ve dolayısıyla bağımsız olduğunu vurgular. Derrida ilgili kitabında şöyle der:

Nietzsche gerçekten bir şey söylemek istemiş olsaydı, bu, zorunlu olarak farklılaşan bir güç istemi olduğu kadar, anlam isteminin sınırının da sonsuzca bölünmesi, katlanıp çeşitlenmesi söz konusu olamaz mı? Ne kadar uzun olursa olsun, Nietzsche'nin metninin bütünü, korkunç bir biçimde, pekâlâ "Şemsiyemi Unuttum" türünden olabilir, bu inkâr edilemez (Derrida, 1979, s. 133).

Anlaşıldığı kadarıyla Derrida'ya göre *Güç İstemi* metninin içindeki tümceleri ortaya çıkararak neden ve aynı zamanda bunların daha sonra nereye aktarılmış olabileceği hiçbir şekilde bilinemez. Ona göre Nietzsche, bu tümceleri not ederken ne demek ya da yapmak istedi meçhuldür. Hatta gerçekten herhangi bir şey mi istedi, kesinlikle hiçbir zaman bilinemeyecektir.

Diğer taraftan Derrida, Nietzsche'nin yazım tarzının kendi belirlemiş olduğu anlamda bir üslup içermediği görüşündedir. Nitekim ona göre üslup şeyin kendisini korur. Şeyin kendisinin içeriği onun aynı zamanda anlamıdır. Bu anlam bir mevcudiyetin kendisidir. Derrida'ya göre bunların hepsi -mevcudiyet (presence) [la présence], şeyin kendisi (the thing itself) [la chose même], içerik (the content) [la contenu], anlam (meaning) [la sens]- hakikat (truth) [la vérité] denilen şeyin kendisine gönderimde bulunur (Derrida, 1979, s. 39). Sonuçta Derrida'ya göre üslubun kendisi hakikati korur. Halbuki Nietzsche'nin yazısı, hakikati tırnak işaretlerinin kancaları arasında askıda bırakır. Dolayısıyla ona göre ne Nietzsche'nin hakikati gibi bir şey ne de Nietzsche'nin hakikati vardır (Derrida, 1979, ss. 55-7). Bu paralellikte Derrida, Nietzsche'nin *İyimin ve Kötünün Ötesinde* adlı eserinden şu alıntıyı yapar: "Bunlar, yalnızca benim hakikatlerim" (there are only my truths) [meine Wahrheiten sind]. Bu pasajda Derrida'ya göre "benim hakikatlerim" ifadesi önemlidir. Bu ifade hakikat denilen şeyin çoğul, çeşit çeşit, hatta çelişik olması olgusunu ortaya koyar. Yalnızca Nietzsche'nin hakikatleri olmadığını ve aynı zamanda kendinde hakikat gibi bir şeyin de söz konusu olamayacağını vurgular. Derrida'ya göre Nietzsche sonuçta şunu der: Benim hakkımda olsa bile, hakikat denilen şey çoğuldur (Derrida, 1979,

ss. 102-3). İşte tam bu bağlamda Derrida, hakikatin kendisini koruyan üslubun da Nietzsche'de olmadığını söyler. O ilgili eserinin sonuna doğru Nietzsche'nin yazım biçimine dair son sözünü söyler: çeşitli üsluplar (Derrida, 1979, s. 139). Derrida'ya göre birden fazla çeşitli üsluplar arasında bir aralıkta olmak, Nietzsche'nin üslubu için söylenilecek son şeydir.

Bakıldığında Derrida üslup tartışmasında Kofman'a yaklaşır. Kofman gibi Derrida da Nietzsche yazıları için anlamın sabit olmadığını, onun yayıldığını, yorumların çoğulcu karakterini ve dolayısıyla hakikat denilen şeyin de çeşit çeşit olduğunu vurgular. Ancak Kofman ortada bir üslubun olduğunu söylerken Derrida tam bu bağlamda anlamın belirsizliğinde anlamı koruyan, diğer deyişle hakikatin kendisini koruyan üslubun olmadığını söyler. Dolayısıyla Derrida Heidegger'in ve özellikle de Kaufmann'ın aksine *Güç İstemi* bağlamında Nietzsche'de bütünlüklü bir felsefenin söz konusu olamayacağını da altını çizer.

Derrida yukarıda, Nietzsche'nin hakikate olan tepkisini *İyinin ve Kötünün Ötesinde* üzerinden alıntılanmıştır. Söylemek gerekir ki bu alıntılanan pasajda Nietzsche tikelden ziyade tümel olan hakikati eleştirir. Diğer deyişle tümel hakikat anlayışı, tümel sistemler, tümel öznel, tümel ahlak anlayışları ve aynı zamanda düşüncenin ifadesinde determinasyona maruz kalmış tümel üsluplar. İşte Nietzsche'deki üslup ya da diğer bir deyişle üslup çeşitliliği, düşüncenin ifadesinde katı ve radikal bir biçimde determinasyona maruz kalmış tümel üsluplara karşı bir eleştiridir. Bu eleştirel tavır aynı zamanda tikel bir hakikatin yaşama dahil edilerek somut hale getirilmesini kendinde barındırır. Diğer taraftan bu tikel hakikat bir bütünün parçası olmasıyla da kendini var eder. Ancak bu bütün de Nietzsche için tümelliği yadsıyarak kendinde tikeldir. İşte tam bu bağlamda Derrida'nın aksine, hakikatin kendisini koruyan üslubun Nietzsche'de bulunduğu; ancak bu üslubun tikel bir hakikatin kendisi olduğu dile getirilmelidir. Dolayısıyla üslup elbette Nietzsche özelinde bir hakikati barındıracak ve bütünsel olanı amaçlayacaktır.

Nietzsche'nin üslubuna ilişkin bir diğer görüş de Amerikalı sanat eleştirmeni ve filozof Arthur C. Danto (1924-2013) tarafından ortaya atılmıştır. Nietzsche üzerine yazmış olduğu *Nietzsche as Philosopher* isimli kitabının genişletilmiş baskısının önsözünde onun kitaplarının genelde kısa, üstü kapalı aforizmalardan ve nadiren birkaç sayfayı geçen denemelerden oluştuğunu

söyler. Bu bağlamda Nietzsche'nin kitaplarının bütünsel bir yapıya sahip olmadığından, kitaplarda yer alan öğelerin bir araya getirilip bütünleştirilmesinin, düzenlenmesinin zorluğundan bahseder. Bunun yerine sanki Nietzsche'nin kitaplarındaki öğeler bağlamdan kopuk bir şekilde sonradan yerleştirilmiş gibidir. Bu şu demektir: herhangi belirli bir aforizma ya da deneme, bu ya da şu cilde konulabilir rahatlıkla, üstelik bu, metnin birliğini veya yapısını da pek etkilemez. Danto Heidegger'in aksine bu durumun Nietzsche'nin sağlığında yayımlanan kitapları için de geçerli olduğunu iddia eder. Bundan dolayı Danto'ya göre, Nietzsche'nin çalışmaları eninde sonunda neredeyse herhangi bir sırayla okunabilir ve bu da kişinin öğrenecekleri açısından büyük bir fark yaratmaz (Danto, 2005, ss. 168).

Danto, ilgili kitabının "Perspectivism" bölümünde, Nietzsche'nin, dünyanın gerçekte olduğu şekliyle betimlenebilmesini neredeyse imkânsız gördüğünü iddia eder. Nitekim Danto, böyle bir durum için kullanılacak dilin, Nietzsche'nin yanlış diyerek mahkûm ettiği ve şeylerin gerçekte olma tarzlarına aykırı düşen bir metafiziğe bağladığını söyler. Diğer bir deyişle dünyanın gerçekte olduğu şekliyle betimlenmesi, mantıksal bakımdan yetkin bir dili gerektirecektir. Halbuki Danto'ya göre Nietzsche, mantıksal bakımdan böyle yetkin bir dil arayışı içinde hiçbir zaman olmamıştır. Bunun yanında ona göre Nietzsche, dilsel alışkanlıkların etkisinden kurtulmak maksadıyla şiirsel ifade tarzına aşırı bir şekilde yönelmiştir (Danto, 2005, ss. 78-9).

Danto için de Nietzsche'nin kitaplarındaki öğeler bağlamdan kopuk bir şekilde sonradan yerleştirilmiş izlenimi vermesinden dolayı, Nietzsche'de ereksel bir üsluptan bahsedilemez; hatta bir üsluptan dahi bahsedilmesi zordur. Nitekim ereksel bir üslup bütünsel bir yapıyı gerektirmektedir. Halbuki o, Kofman ve Derrida gibi Nietzsche'de böyle bir yapının olmadığını söyler. Bunun yanında ona göre, Nietzsche'nin kitaplarında yer alan metinlerin, yapısı ve birliği de yoktur. Bundan dolayı bu metinler rastgele bir şekilde karıştırılarak okunabilir. Ancak Danto'nun aksine şunu belirtmek gerekir ki erekselliğe sahip her bir üslubun mantıksal bakımdan yetkin bir dil olduğu iddia edilemez. Ayrıca yetkin olsa da bu yetkinlik Nietzsche bağlamında düşünüldüğünde tümel bir yetkinlik olmaktan ziyade kendi bütünselliği içinde tikel bir yetkinliktir. Dolayısıyla Nietzsche'nin üslubu ereksel olmakla beraber kendi bütününde yetkindir denilebilir. Bu

da dünyanın gerçekte olduğu şekliyle olmasa da Nietzsche'de görüldüğü üzere onun gerçekliğiyle betimlenmesine olanak sağlar.

Alexander Nehamas'a göre aforizma, en azından yüzeysel olarak bakıldığında, Nietzsche'nin üsluplarının en çarpıcısı olabilir, ama birçoğu arasında yalnızca tek bir üslup olarak görülmemelidir. Ona göre aforistik üslup esasen, her zaman yeterli olmamakla birlikte Nietzsche'nin ara dönemine ait yapıtlarını karakterize eder: *Daybreak* (Tan Kızıllığı) (1881), *Human, All-Too-Human* (İnsanca, Pek İnsanca) (1878-1879), *The Gay Science* (Şen Bilim) (1882-1887), *Beyonde of Good and Evil* (İyinin ve Kötünün Otesinde) (1886), *The Twilight of the Idols* (Putların Alacakaranlığı) (1888) gibi kitaplarının bazı bölümleri de aforizmalardan oluşmaktadır. Bunun yanında *Zarathustra* (Zerdüşt) (1883-1885) kitabının da bazı bölümlerine bakıldığında aforistik olmadığı söylenemez. Diğer taraftan Nehamas'a göre sadece aforizma nosyonu *Güç, İstenci* (1901) ve Nietzsche'nin diğer yayımlanmamış çalışmalarının büyük bir bölümünü oluşturan notların ki bunlar Nehamas'a göre fragman değildir, üslubunun saptanmasına örnek teşkil etmez. Ayrıca ona göre *The Birth of Tragedy* (Tragedyanın Doğuşu) (1872) akademik inceleme biçimine dayanmaktadır. Yine ona göre *Untimely Meditations* (Zamane Düşünceler) (1873-1876) ile Nietzsche'nin erken dönemine ait başka birtakım çalışmalar en klasik anlamda birer denemedir. Ayrıca Nietzsche'nin *İyinin ve Kötünün Otesinde* adlı kitabı ona göre ne başarısız bir felsefi inceleme ne de kısa, birbiriyle bağıntısı olmayan denemelerin bir arada toplandığı bir derlemedir. *On the Genealogy of Morals* (Ahlakın Soykütüğü Üstüne) (1887), Nietzsche'nin akademik yazı tarzını bir kez daha kendi amaçları doğrultusunda kullanmasıyla akademik bir filolojik inceleme biçimine yönelir. *The Case of Wagner* (Wagner Olayı) (1888), *Nietzsche Contra Wagner* (Nietzsche Wagner'e Karşı) (1888) ve *Antichrist* (Deccal) (1888) ise en azından polemik risale özelliklerinin bazılarına bağlı kalır, *Ecce Homo* (1888) ise otobiyografi biçimindedir (Nehamas, 1999, ss. 18-9).

Nehamas, Nietzsche'nin üsluplarının çok geniş bir çeşitlilik sergilediğini onun tüm yazılarını inceleyerek ortaya koymaya çalışır. Bu bağlamda o, Nietzsche'nin yazma biçimini sadece aforizma açısından ele alan bir yaklaşımın, metafor betisi ve fragman nosyonu ile takviye edilse bile eksik kalmaya mahkûm olduğunu düşünür. Nehamas şu açı üzerinden Nietzsche'nin yazı biçimine odaklanır.

... Yine de bu tür önemli sorular burada doğrudan ilgilendiğim sorular değil. Nietzsche'nin üslubuna olan ilgim çok daha genel ve soyut. Sorum, tek tek eserlerin veya pasajların üslubuna değil, onun sıklıkla yaptığı gibi, üslup ve janr değiştirdiği gerçeğine yöneliktir. Yani sorum, onun üslubundan çok kendi deyimiyle "üslupsal olanaklar"a yönelmektedir. Cevabım, ayrıntılı olarak göstermeye çalışacağım gibi, Nietzsche'nin üslupsal çoğulculuğu, onun perspektivizminin başka bir yüzü olduğudur. Bu, onun kendisini kavradığı biçimiyle geleneksel felsefeden ayırt etme çabasındaki temel silahlarından biridir ve aynı zamanda bu tavrıyla geleneksel felsefeyi eleştirmeye ve ona alternatifler sunmaya çalışır (Nehamas, 1999, ss. 19-20).

Nehamas'a göre Nietzsche'nin kendisi de yazma biçiminin bu çok üslupluluk özelliğini sergilediğinin farkındadır. O, Nietzsche'nin *Ecce Homo*'da buna işaret eden şu ifadesine yer verir:

Uslup açısından birçok olanığa sahibim -bir insanın hizmetinde olabilecek en çeşitli üslup sanatına-. (I have many stylistic possibilities-the most multifarious art of style that has ever been at the disposal of one man) (Nehamas, 1999, ss. 20-2).

Nehamas'a göre Nietzsche, aforizma, metafor ve fragmanın ötesinde üsluplar ve janrlar çeşitliliğini ortaya koymaktadır. O yukarıdaki alıntısında da görüldüğü üzere, Nietzsche'deki üslupsal olanakları izah ederken Nietzsche'nin perspektivizmini ön plana alır. Ona göre üslupsal olanakları var eden şey Nietzsche'nin perspektivizmidir. Yine ona göre üslupsal olanaklara sahip bir Nietzsche, kendisini bu şekilde geleneksel felsefeden ayırt edecektir. Kendisini ayırt ettiği gibi bu tavrıyla geleneksel felsefeyi eleştirerek onun sunmuş olduğu yönteme karşı başka, farklı bir yöntem sunabilecektir. Bu bağlamda bir açıdan Nehamas'ın Nietzsche'nin üslubunu, daha doğru bir ifadeyle Nietzsche'nin üslup çeşitliliğini bir eleştiri biçimi olarak gördüğü söylenebilir. Bunun yanında söylemek gerekir onun üslup çeşitliliği varoluşçu bir bilincin eylemi olmasından dolayı sadece onun perspektivizmi üzerinden değerlendirilirse eksik kalabilir. Bununla değerlendirmekle beraber *Hayır*dan *Evete* giden bir süreci kendisinde barındırarak yalnızca olumsuzlamayan ve ayrıca insanın baskı sonucu kendisine dayatılmış sınırlarını aşmasını isteyip yaşamın kendisine kapı aralayan ve böylece orada insan-yaşam-eylem merkezli mekanlara olanak tanıyıp değerler üreten bir varoluşçulukla da değerlendirilmelidir.

2. Nietzsche'de Üslup Özelinde Perspektivizm

Nietzsche'nin perspektivizmi Nehamas'a referansla şu temellere dayanır:

- Her görüş bir yorumdur.
- Çeşitli yorumların kıyaslanacağı bağımsız olgular yoktur.
- Her yorum kendi olgusunu yaratır (Nehamas, 1999, ss. 2-3).

Anlaşıldığı kadarıyla Nietzsche perspektivizmi, yorumdan bağımsız ve dolayısıyla tüm yorumların yorumlamaya yöneldikleri genel bir nesne sağlayabilen hiçbir olgu bulunmadığı söyler. Bu yukarıdaki üç önermenin ikincisi: “Çeşitli yorumların kıyaslanacağı bağımsız olgular yoktur”, bu bağlamda okunabilir. Böyle bir söylem yorum-olgu ilişkisinde yorumun yüzünün dönük olduğu nesnenin bağımsız tarafını kabul etmez; aksine ancak bir nesnenin yorumla varlık kazanabileceğini iddia eder. Dolayısıyla yorum olmadan bağımsız bir nesne söz konusu değilse, nesne yorumla birlikte görünür hale gelmektedir. Diğer bir deyişle yorum yapıldığı an olgu denilen şey ortaya çıkmaktadır. Söz gelimi ahlak, ancak yorum üzerinden varlığı hissedilebilir olana dönüşmektedir. Diğer taraftan Nietzsche perspektivizmi her durumda hangi yorumun doğru, hangisinin yanlış olduğunu belirleyen hiçbir tarafsız ölçüt bulunmadığını iddia eder. Bu iddia “Her görüş bir yorumdur” önermesi üzerine bir göndermedir. Böyle bir iddia, yorum-olgu ilişkisinde ağır basan tarafın yorum olduğu sonucunu pekiştirmektedir. Buradaki tarafsız ölçüt, bilgide doğruyu yanlıştan ayırt etme aracının bağımsızlığına gönderme yapmaktadır. Diğer bir ifadeyle bazı yorumlar diğerlerinden daha iyidir.

Bu bağlamda düşüncenin kendisini ifade etme aracı olarak üslup salt bir araç olmaktan ziyade perspektivizm bağlamında yorumun kendisine dönüşür. Bu yorumun ortaya koyduğu görüş, herhangi bir düşünce için kesin, belirlenmiş bir üslup olmadığıdır. Bir düşünce birbirinden farklı üsluplarla ortaya konabilir. Örneğin bütünsel bir düşüncenin kendisi olarak felsefe, metaforik veya aforistik ya da fragmanter bir üslupla icra edilebilir. Şiirsel bir üslupla en yüksek felsefi bir meseleyi dile getirmek olanaklı hale gelir. Bu görüşün olgusu, birçok farklı üslupla farklı disiplinlerde olan birçok farklı düşüncenin -ya da tam tersi- iç içe geçmiş olduğu bir dilin kendisidir. Bu dilde üslup, aynı disiplin içerisinde farklı farklı tezahür edebilir. Diğer

bir deyişle bir düşünceyi aktarırken ortaya konulan üslup doğal olarak çeşitlilik arz edebilir. Bu çeşitlilik, üslubun kendisine dair olası determinasyon girişimlerini bertaraf ederek üslupsal olasılıklara kapı aralar. Dolayısıyla herhangi bir düşüncenin önceden tayin edilip belirlenerek bir determinasyona maruz kalması söz konusu değildir. Böyle bir dilin kendisini düşünen ve bunu eserleriyle somut bir şekilde ortaya koymaya çalışan Nietzsche, bunun aksini düşünen ve bunun için de katı kurallar koyan geleneksel felsefeyi eleştirir. İşte Nietzsche'de eleştirinin somut bir biçimi olarak ortaya konan üslup, ifade ettiği şeyle birlikte bir araya gelerek onun düşüncesinin bütünselliğine dahildir.

3. Nietzsche'de Üslup Özelinde Varoluşçuluk

Kaufmann varoluşçuluğu geleneksel felsefeye bir başkaldırı hareketi olarak görür. Ona göre bu düşünceye ait birtakım karakteristik özellikler her ne kadar sahiplerinde bu uyum gözükmese de vardır. Ona göre varoluşçuluk, Platonculuk ya da Aristotelesçilik gibi bir düşünce okulu değildir; aynı zamanda onun herhangi bir ilkeler dizisine indirgenemeyeceği de açıktır. Kaufmann'a göre, bir düşünürün bu düşünce içerisinde ya da dışarısında olup olmadığı açık bir durum değildir. Bundan dolayı o, varoluşçuluğa dair bir tanım yapmanın zor olduğunu söyler. Varoluşçu filozoflar içinde olmazsa olmaz üç ismin bile -Jaspers, Heidegger ve Sartre- temel olarak adedilen konularda ortak olmadıklarının altını çizer. Bunun yanında Pascal (1623-1662), Kierkegaard (1813-1855), Nietzsche (1844-1900), Dostoyevski (1821-1881), Rilke (1875-1926), Kafka (1883-1924), Camus (1913-1960) gibi isimler de varoluşçu olarak zikredilmelerine rağmen birbirlerinden farklıdır (Kaufmann, 1956, s. 11).

Kaufmann bu yukarıda sayılan kişilerin birbirinden farklı inanç, tutum, tavır ve yaklaşımlarına rağmen ortak bir özellik paylaştıklarının altını çizer. Bu ortak paydanın ateşli bir bireycilik (perfervid individualism) olduğunu dile getirir. Sonrasında Kaufmann varoluşçuluğun ölçütlerini şu şekilde sıralar:

- 1- Herhangi bir düşünce okuluna ait olmayı reddetme
- 2- Ne olursa olsun herhangi bir inanç bütünlüğünü kabul etmeme
- 3- Sistemlerin yeterliliğini yadsıma

4- Yüzeysel, akademik ve yaşamdan kopuk geleneksel felsefeden be-
lirgin bir memnuniyetsizlik (Kaufmann, 1956, s. 12).

Nietzsche, bu ölçütler üzerinden düşünüldüğünde, ilk olarak onun bir düşünce okuluna yaslanmayı sevmediği görülür. Gerçekten de bir geleneğe yaslanma tavrı ona eklemlenmek anlamına gelmektedir. Halbuki o, hakikat denilen şeyi belli bir düzeneğe indirgemesiyle sokratik-platonik geleneğin, insanın olanaklarını kısıtladığını iddia eder. İkinci olarak Nietzsche herhangi bir inançlar kümesine karşıdır. Nitekim bilindiği üzere o, bir şeye dair olan imanı o şeyin buyruklarının altına girmek olarak gördüğünden ve bunun da kişinin insani varoluşunu dolayısıyla özgürlüğünü sekteye uğratacağını düşündüğünden inancın konusuna iyi bakmaz. Örneğin Hıristiyanlık özelinde konuyu ele alarak inancın insanı sömürdüğünü vurgular (Jaspers, 2013, ss. 71-2). Nietzsche düşüncesine dair bu dile getirilenlerin yanında yukarıda da değinildiği üzere o, sistemleri yeterli görmeyerek onları yadsır. Nitekim değinildiği üzere Nietzsche, tümel hakikat olgusunu insanın bir icadı olarak görür (Nietzsche, 2001, s. 4). Sonuç olarak bir düşünce ekolüne radikal bir biçimde bağlılığı, bir inancın bütünlüğüne kişinin kendisini koşulsuz bir şekilde teslim etmesini, sistemlerin yeterliliğini, yaşamdan kopuk geleneksel felsefeyi reddeden Nietzsche'nin varoluşsal yaklaşımı, kendisini eleştiri üzerine inşâ eder. Bu eleştiri reddedişin, isyanın, yadsımanın, kabul etmemenin sembolü olarak *Hayır* ortaya çıkartır. Buradaki *Hayır* eleştirinin muhatap olduğu düzenleri yıkma girişimidir. Dolayısıyla Nietzsche'de mütemediyen her şeye *Hayır* diyen inatçı bir taraf bulunmaz. Diğer bir ifadeyle onun varoluşsal yaklaşımında eleştirinin metaforik bir ifadesi olarak *Hayır* nihai olanı göstermez. Onun düşüncesinde yıkımın kendisi olarak *Hayır* sadece yoldaki bir menzilden ibarettir. Her böylesi bir menzilde güdülen amaç, oluşun içinde varoluşa mekân açmaktır. Bu sebeple var olan çarpık düzenleri yıkmakla iş bitmiş sayılmaz. Bu yıkımdan sonra önceki düzenlerin bağınazlığından, radikalliğinden, putperestvari teslimiyetinden, yaşamdan kopukluğundan özgür yeni bir inşâ sürecine girişmek gerekmektedir. Bu sebeple Nietzsche'de her eleştiri yıkımıyla birlikte kendisinde bir inşâyı ortaya çıkartır. Diğer bir ifadeyle onun varoluşsal yaklaşımında inşâ, yaşamı kucaklayan *Evetin* (Deleuze, 2016, s. 97) bir diğer yüzü olarak görül-
melidir. Bu bağlamda Nietzsche'de *Hayır* varoluşun imkânını yaratırken

Evet imkânın içindeki varoluşun gerçekleştirilmesidir. Diğer bir deyişle *Hayır*'dan (yıkım) *Evet*'e (inşâ) gitmek onun varoluşsal yaklaşımının mihenk taşıdır. Tam bu insicamda Nietzsche düşüncesinde geleneğin dayatmış olduğu tekdüze üslup da *Hayır* engeline takılmaktadır. Eleştiriye tabi tutulan üslup, Nietzsche'de çeşitliliğe bürünmüştür. Ona göre tekdüzeliğin timsali olan geleneksel felsefenin etkisiyle donuklaştırılan üslup, kendisiyle birlikte akışın içerisinde kendisini sürekli yenileyerek var etmelidir. Nietzsche'nin üslup çeşitliliğine bu pencereden bakıldığında onun için üslup akışın kendisinde ortaya çıkan, önceden belirlenmeyen, herhangi bir determinizasyona maruz kalmayan şeyin kendisidir. Nasıl ki insana dair önsel belirlenimler yanlışa ve insan sonsuz bir oluş içinde kendini her defasında ama hep bir oluş içerisinde farklı tarz ve biçimlerde gerçekleştiriyorsa aynı şekilde üslup denilen şeyin de önceden bir belirlenimi olamaz. O kendisini oluş içerisinde gerçekleştirir. İnsan gibi oluşun içinde kendini var eder.

Balzac roman yazdığına ilahî; her şeyi kuşatan bir bakışla önceden her şeyi belirler: Ana karakterler, konular, olaylar, temalar, zaman ve mekânlar, kullanılacak anlatım teknikleri. Onun için roman özelinde sunulacak olan dünya, onca karmaşıklığına, farklılığına, çeşitliliğine rağmen, tümüyle önceden bütün ayrıntılarıyla biçimlendirilmelidir. Çünkü Balzac kendisini, her şeyi gören, bilen, kavrayan ve değerlendiren bir yazar olarak düşünür (Parla, 2020, s. 277). Dolayısıyla onun bu düşüncesi üslubuna yansımıştır. Onun için bir roman, oluşun içerisinde bir roman olarak ortaya çıkmaz, bilakis ona dair bir öz belirlenir ve bu öze uyararak onun doğrultusunda roman var edilir. Balzac'ın bu durumu formalistlerin genel tavrıdır. Onların biricik amaçları anlatının temel, değişmez, öz öğelerini keşfetmektir (Parla, 2020, s. 48). On dokuzuncu yüzyıl romancıları arasında tek doğru anlatılarını kıran bir isim olarak Dostoyevski'ye göre gerçek denilen şey görece bir durumdan ibarettir. Onun romanlarında konuşanın sürekli olası tepkileri kolaylayıp bu tepkilere göre sesini ayarladığı, dolayısıyla sağlam bir zeminde tek doğruyu egemen kılmadığı görülür. Bu sebeple onun anlatıları yoruma son derece açık, hatta kaygan bir zeminde gelişir; kişiler son derece karmaşıktır, her an karakter-dışı davranışlarla okur şaşırtılabilir (Parla, 2020, s. 166). Bu bağlamda Dostoyevski Balzac gibi formalist bir romancı değildir. Onun düşüncesine göre roman akışa bırakılmalıdır; kahramanlar, ana olayların

seyri, oluşan diyaloglar, zaman ve mekanlar, işlenen temalar, kullanılan anlatım teknikleri vb. her şey oluşun içinde şekillenir. Dolayısıyla onun yazmış olduğu romanlar oluş içerisinde kendini var eder. Bundan dolayı Dostoyevski'nin romanları bir öz romanı olmaktan ziyade bir oluş romanı niteliğindedir. Yararılma oluşla eş zamanlı olarak meydana gelir. Romanın varlık kazanması akışın içerisinde gerçekleşir.

Nietzsche için de üslup böyle bir şeydir. Nietzsche'de bir şeye dair yazmak demek o şeyin tarihsel olarak önceden belirlenmiş bir üslubuna uymayı gerektirmez. Birey kişiliğinin oluşundaki özgürlüğü aynı şekilde üslubunun oluşundaki özgürlükle bağdaştırır. Burada da kişi kendini tekrardan var eder. Geleneksel olana eklenmek yerine; önceden yerleşmiş ilkelere ve değerlere güç, istemiyle *Hayır* diyerek bunları kendince dönüştürmek, kendine özgü olanı yeniden yaratmak ister ve bütün bunları yine güç, istemiyle yapar. İşte bu istemin kendisi *Eveti* sembolize eder. Bu *Hayır* ve *Evet* durumuna imkân tanıyan oluş, sonsuz bir şekilde her defasında Nietzsche'nin karşısına çıkar ve her defasında Nietzsche kendi arzusunu gerçekleştirerek üslubun belirlenimini akışa bırakır. Üslup akışa bırakıldığı ölçüde tarihseldir. Nietzsche için insan ne kadar tarihselse üslup da o kadar tarihseldir. Üsluba dair her belirlenim *Hayır* ile reddedilir. Metaforik bir ifadeyle söylemek gerekirse Nietzsche yumruğunu kaldırarak üsluba dair dayatılan belirlenimlere dur demesinin yanında ufukta yeni sahalar açmanın derdine düşer. Bundan dolayı Nietzsche'yi nitelemek gerekirse o bir anarşisttir; nihilist değil, *Hayır* diyerek üslubun varoluşunun cazibesine coşkun ve özgür bir şekilde kendini kaptırır ve burada hoş bir vakit geçirir. Oadaki üslup çeşitliliği varoluşun dolayısıyla yaşamın kendisini verir.

Diğer taraftan Nietzsche'nin varoluşsal yaklaşımının en belirgin ögesi olan yaşam olgusu onun üslup çeşitliliğine yansımıştır. O, değeri elinden alınmış yaşamın kendisine önem vermemek anlamındaki tekdüze yaşayışa karşı çıktığı gibi farklı disiplinlerde ortaya konulan belli üslup kalıplarını da yadsır. Nasıl ki baskı içinde dayatılan her yaşam bir zorbalıksa düşünceler dile döküldüğünde önceden belirlenen ve dayatılan her üslup da zorbalıktan payını alır. Dolayısıyla Nietzsche için üslup yaşam gibidir. Yaşam oluşun içerisinde kendini var ediyorsa üslup da öyle olmalı, oluşla birlikte kendini ortaya koymalıdır. Bu bağlamda yaşamın kendisi başlı başına bir varoluş olduğu içindir ki Nietzsche yetkin bir ifade aracı bulma çabasına

girmeyerek üsluptan üsluba geçer. Yaşamın cazibesi, bu cazibenin göz alıcı canlılığı, onun dur durak bilmeyen akışkanlığı ve namütenahi çeşitliliği Nietzsche'nin üslup çeşitliliğine de yansımıştır. Bu üslup çeşitliliğini eleştirmek onu yok saymak, onları ortadan kaldırmak, donuklaştırmak düşüncenin dekadansını çağıracaktır.

Oluşun içerisinde Nietzsche için istisnai bir durum olamaz. Bundan dolayı tarihin kendisi olan oluş (Jaspers, 2013, s. 362), her daim kendini tekrar eder. Sonsuz bir tekrarın kendisi olarak oluş bu özelliği sayesinde insana en iyisini ortaya koyma imkanını verebilir. İnsan da güç istemi sayesinde (Nietzsche, 2001, s. 9) bunu yapma potansiyeline sahiptir. Bu *Hayır* ve *Evet*'ten oluşan insan yaşamının içerisinde mutlak surette görülür. İnsan bu potansiyeli her zaman gerçekleştirme çabasında olmalıdır. Böylelikle başka değerlerin boyunduruğu altında kalmak yerine kendi değerini yaratır. Bu imkân içerisinde bunu gerçekleştirmeyen insan sürü insanı olmaktan kurtulamayacaktır. İşte bu bağlamda üslup çeşitliliğine sahip olmak aynı zamanda sürü insanı olmaya karşı *Hayır* demektir. Üslup çeşitliliğini büyük bir özveriyle ortaya koymak da *Evetlemenin* kendisidir.

Evet bir karar anıdır. Bu karar anında kişi önceden ortaya konulan ve uyulması istenilen bir eyleme karşı bir eylemde bulunarak bir şeye girer. O şeye sırf kendisi istemiş olduğu için girer; başkası istemiş olduğu için değil. Böylelikle kendisinin kendiliği itibar görür. Yeni olanı yaratma hissiyle girerek eylemini yaşama; yaşamına dahil eder. Böylelikle kendini var eder. *Hayır* da bir karar anıdır. Bu *Hayır* insanın hayatında bir başka varoluşun kendisini verir. Böylelikle *Hayır* ve *Evet* mutemadiyen sürüp birbirini tekrar eden bir oluş içerisinde (bengi dönüş) her daim varoluşa; kişinin varoluşuna eşlik eder. Varoluş, *Evet* ve *Hayır*larla her zaman sürüp gider. İşte tam burada *Hayır* ve *Evet*lerle örülü oluşun içerisinde insanın varoluşu gizlidir. Tüm oluş, *Hayır* ve *Evetin* kendisidir. İnsan sonsuz bir dönüş, içerisinde *Hayır* ve *Evetleri* ancak kendisinde olan güç, istemiyle gerçekleştirebilir. Bu bağlamda güç, istemi insanın hayatında gelenekten gelen ya da toplumun dayattığı ya da bir başka farklı türden kurumlar üzerinden aktarılan ve kendisinin gerçekten istemediği şeylere karşı bir dur deyiş, demek için ihtiyaç, duyduğu güce gönderme yapar. Bu bağlamda böylesi bir istemin içerisinde üslup değişir; olduğu yerde kalmaz. Yaşamın kendisi gibi akar

gider. Birtakım kapılar açılır, diğerleri kapatılır; ama her zaman orada kapılar vardır ve bu kapılar içerisinde bir kapının seçimi ve onun açılışı ya da bir kapının kapatılışı ve onun yerine başkasının açılışı söz konusu olacaktır. Kapıların kapanması, açılması, onlardan girmek ya da çıkmak ve hatta yeni kapılar yapmak ve o kapıları her defasında tekrardan inşa etmek ya da yıkmaktır yaşamın kendisi ve dolayısıyla üslup. Bu kapı metaforunda Nietzsche'nin üslup çeşitliliği görülebilir. Oluş, her daim farklı türden kapıların içerisinde olduğu bir sonsuz evrenin kendisini verir. Bu sonsuz evrenin kendisinde eski ya da yeni kapılar olmakla beraber daha olmamış, ancak oluşa gelme potansiyeline sahip kapılar olduğu gibi terkedilmiş, ve unutulmuş, kapılar da vardır. Bu sonsuz evrenin sonsuz olasılığında tekrar eden yegâne şey kapının bizatihi kendisidir. Bu evrende kendisini bulan insan *Hayır* ve *Evet* salınımıyla kimi kapıları kapatarak kimilerini açar. Bu sonsuz evrende sonsuza değin süren bir özgürlüğün içerisinde olan insan kendisine yönelerek kapama ya da açma eylemini gerçekleştirmiş, olduğu her kapıda varoluşunu gerçekleştirir. Bu gerçekleştirme yaşam adına atılan bir adımdır. Her gerçekleşme, yaşamak demektir. Bu bağlamda Nietzsche'de üslup çeşitliliği sonsuz bir dönüş, içerisinde olan yaşamda kendi kararıyla diğer kararları bertaraf ederek *Hayır* ve *Evet* olanın salınımında bin bir farklı renkte olma potansiyeliyle bile-isteye varolmanın kendisidir.

Sonuç

Nietzsche'nin eserlerinde görülen üslup çeşitliliği, onun eleştirel düşüncesinin somut bir parçası olarak ortaya konur. Diğer bir deyişle düşüncenin dile getirilişinde kullanılan yazma biçimi olarak üslup, Nietzsche'nin eleştirel düşüncesinin tamamlayıcı bir unsurudur. Dolayısıyla Nietzsche'de görülen üslup ortaya konulan düşüncenin dile getirilişinde sadece bir araç değildir.

Üslup Nietzsche'nin perspektivizmi bağlamında yorumun kendisine dönüşür. Bu yorumun ortaya koyduğu görüş, herhangi bir düşünce için kesin, belirlenmiş bir üslup olmadığıdır. Bir düşünce birbirinden farklı üsluplarla ortaya konabilir. Örneğin bütünsel bir düşüncenin kendisi olarak felsefe, metaforik veya aforistik ya da fragmanter bir üslupla icra edilebilir. Şiirsel bir üslupla en yüksek felsefi bir meseleyi dile getirmek olanaklı hale

gelir. Bu görüşün olgusu, birçok farklı üslupla farklı disiplinlerde olan birçok farklı düşüncenin -ya da tam tersi- iç içe geçmiş olduğu bir dilin kendisidir.

Nietzsche için üslup yaşam gibidir. Yaşam oluşun içerisinde kendini var ediyorsa üslup da öyle olmalı, oluşla birlikte kendini ortaya koymalıdır. Bu bağlamda yaşamın kendisi başlı başına bir varoluş olduğu içindir ki Nietzsche yetkin bir ifade aracı bulma çabasına girmeyerek üsluptan üsluba geçer. Bundan dolayı Nietzsche'de üslup ile varoluş arasında sıkı bir bağlantı vardır. Nietzsche'nin varoluşçuluğunu olduğu gibi üslubunu da vücuda getirip besleyen şey eleştirinin kendisidir. Eleştiriye tabi tutulan üslup, Nietzsche'de çeşitliliğe bürünür. Bu bağlamda Nietzsche'de üslup, eleştiri formunda bir varoluş biçimi olarak ortaya konur. Böylelikle Nietzsche'de üslup, hakikat temsilciliğine savunarak kendisi hariç her şeyi olumsuz anlamda mahkûm eden sistemlerin her şeyde olduğu gibi yazı biçiminde de ortaya koyduğu tek düzeliğin karşısında kendisini konumlandırın eleştirel varoluşçu bilincin bir eylemi olarak kendisini sunar. Bundan dolayı Nietzsche'nin üslubu tabiatı itibarıyla tek tip olmak istemez. Onun üslubu çeşitlenmek isteyerek, hep aynı biçimde sürüp giden, aynı biçimde yinelenip kendisini değişimin içine sokmak istemeyen üslupların karşısında yer alır. Bundan dolayı Nietzsche'de üslup, bir nevi tekdüze devam edegelen üsluplara karşı çeşitlenerek kendisini, onun bütünsel düşüncesinin merkezinde yer alan eleştirinin bir parçası olarak ortaya koyar. Böylece Nietzsche düşüncesinde eleştirinin bir formu olarak üslup, yaşamı *Evetlemenin* bir başka şekli olarak var olur.

Kaynaklar

- Badiou, A. (2019). *Nietzsche: Anti Felsefe Seminerleri*. (Çev. İ. Birkan) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Brinton, C. (1948). *Nietzsche*. Cambridge: Harvard University Press.
- Danto, A. C. (2005). *Nietzsche as Philosopher*. New York: Columbia University Press.
- Deleuze, G. (2016). *Nietzsche*. (Çev. İ. Karadağ). İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Derrida, J. (1979). *Spurs Nietzsche's Styles*. (Çev. B. Harlow). Chicago: The University of Chicago Press.
- Eliot, T. S. (1916). Reviewed Work(s): The Philosophy of Nietzsche by Abraham

- Wolf. *International Journal of Ethics*, 26(3), 426-427.
- Heidegger, M. (1991). *Nietzsche: Volume 3 The Will to Power as Knowledge and as Metaphysics; Volume 4: Nihilism*. (Çev. J. Stambaugh, D. F. Kell, F. A. Capuzzi) New York: HarperCollins.
- Parla, J. (2020). *Don Kişot'tan Günümüze Roman*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Jaspers, K. (2013). *Nietzsche Nasıl Felsefe Yapıyordu?* (Çev. M. Batmankaya) İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Kaufmann, W. (1956). *Existentialism: From Dostoevsky to Sartre*. New York: Meridian Books.
- Kaufmann, W. (1974). *Nietzsche: Philosopher, Psychologist, Antichrist* (4. bs). New Jersey: Princeton University Press.
- Kofman, S. (1972). *Nietzsche Et La Métaphore*. Paris: Payot.
- Nehamas, A. (1999). *Nietzsche: Life as Literature*. London: Harvard University.
- Nietzsche, F. (1911). *The Case of Wagner* (3. bs). (Çev. A. M. Ludovici). Edinburgh&London: Project Gutenberg.
- Nietzsche, F. (1968). *The Will to Power*. (Çev. W. Kaufman and R. J. Hollingdale). New York: Vintage Books.
- Nietzsche, F. (1992). *Ecce Homo*. (Çev. R. J. Hollingdale). London: Penguin Group.
- Nietzsche, F. (2001). *İyinin ve Kötünün Ötesinde*. (Çev. A. İnam). Yorum Yayınevi.

Öz: Nietzsche'de üslup eleştirel düşüncesinin dile getirilişinde sadece bir araç değil, aynı zamanda bu düşüncenin somut bir parçasıdır. Bu çalışmada ilk olarak bazı düşünürlerin Nietzsche'nin üslubuna dair görüşleri eleştirel bir şekilde aktarılmaya çalışılacaktır. Sonrasında Nietzsche'nin perspektivizm fikri üzerinden onun üslubu incelenecektir. Akabinde Nietzsche'nin varoluşçuluğunda bazı öne çıkan fikirler dile getirilecektir. Nitekim Nietzsche'de üslup eleştirel varoluşçu bilincin bir eylemi olarak kendisini sunmaktadır. Makalenin sonunda, eleştirinin bir formu olarak üslubun kendisinin aslında Nietzsche düşüncesinde, yaşamı Evtlemenin kendisi olduğu gösterilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Nietzsche, üslup, eleştiri, varoluşçuluk, perspektivizm.

